

Nr 9

**Lagutskottets betänkande i anledning av motioner angående
ändringar i giftermålsbalken m. m.**

I detta betänkande behandlas

motionen 1972: 277 av fru Anér (fp), såvitt avser punkten 2, vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att motionen överlämnas till familjelagssakkunniga för beaktande i berörda delar; och

motionen 1972: 654 av herr Johansson i Jönköping m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att familjelagssakkunniga ges i uppdrag att göra en skyndsam översyn av i motionen berörda bestämmelser och praxis beträffande underhållsskyldighet samt vårdnad av och rätten till umgänge med barn i upplösta äktenskap.

Motionen 1972: 277 har hänvisats till inrikesutskottet i vad den avser vissa frågor som rör överkrav på arbetstagare (punkten 1) och övrigt (punkten 2) till lagutskottet.

Motionerna*Motionen 1972: 277*

I motionen framhålls att det vid den kommande omarbetningen av familjerätten finns en rad punkter där mannens rättigheter måste tillvaratas bättre än som hittills skett. Som exempel härpå nämns följande.

Att endast omkring 5 % av alla fränskilda män får vårdnaden om sina barn kan t. ex. inte bero på någon objektiv bedömning av männens fadersegenskaper utan har andra orsaker.

Att en fader till ett barn utom äktenskapet nästan inte har någon rätt alls att ta hand om sitt barn, trots att barnet har arvsrätt efter honom (och han efter det), är en egendomlig anomali i vår familjerätt.

Att fadern inte har något som helst att säga till om, när modern till hans ofödda barn vill abortera bort det, är en av de frågor abortutredningen gått förbi utan ett ord, men som måste diskuteras igenom.

Att fränskilda män över huvud taget i förfärande stor utsträckning rekryterar samhällets »botten» i viss mån på grund av skilsmässolagarnas tillämpning, kan inte anses nödvändigt av några rättviseskäl.

Motionären anför vidare att det gäller att de nya lagar som är avsedda att innebära en genomgripande reform av äktenskapsrätten verkligen försöker skipa rättvisa mellan två parter och inte auto-

matiskt utgår från att det ena könet i allt är det som behöver försvar mot det andra. Om t. ex. hyresrätten för den som mer eller mindre varaktigt sammanbor med en person av motsatt kön skall på något sätt och efter någon tid övergå från den som står på kontraktet till båda två eller till den andra parten, så är det enligt motionären viktigt att detta förhållande är omgärdat med klara och tydliga rättsregler och att det alltid bringas till parternas kunskap på ett otvetydigt sätt. I de fall där det är rimligt och förnuftigt att hyresrätten överflyttas från den ena parten till den andra, måste detta ske med största ordning, rättvisa och klarhet, så att inte den sista villan blir värre än den första.

Motionen 1972: 654

I motionen anføres att de franskildas situation i vårt samhälle under senare tid har uppmärksammats i stor utsträckning. I tidningspressen förekommer allt oftare skildringar av tragedier vilka är en följd av skilsmässor. I flera fall har det, påpekar motionärerna, visat sig att den ena maken ålagts att betala så stora bidrag till den andra makens och till barnens underhåll att vederbörande fått svårt att klara sin egen ekonomi på ett rimligt sätt, vilket i sin tur medfört andra svåra sociala problem. En översyn av nuvarande bestämmelser och praxis i fråga om underhållsskyldigheten och dess konsekvenser är enligt motionärernas förmenande nödvändig.

Motionärerna framhåller därefter att de största och svåraste problemen emellertid uppstår när det gäller frågan om vilken av föräldrarna som skall ha vårdnaden av barnen och om rätten till umgänge med barnen. Att nuvarande bestämmelser och praxis i dessa avseenden är helt otillfredsställande anser motionärerna framgå av de många mänskliga tragedier, som kommer till allmänhetens kännedom. Upplösning av ett äktenskap skall i så ringa grad som möjligt drabba barnen i äktenskapet, men i många fall visar det sig att just barnen blir den part som drabbas hårdast i anledning av skilsmässan.

Motionärerna anför vidare att det ofta förekommer att vårdnadshavaren på olika sätt försvårar för den andra föräldern att utnyttja den honom tillerkända rätten till umgänge med barnen. Dessa möjligheter för vårdnadshavaren att i praktiken förhindra den andra föräldern från att träffa sina barn leder ofta till ökade motsättningar mellan parterna och försämrar också relationerna mellan barnen och föräldrarna. Möjligheterna att komma till rätta med dessa missförhållanden bör enligt motionärerna omgående prövas. Ett annat förhållande som motionärerna anser bör uppmärksammas är att vissa utredningar om barnens placering i samband med skilsmässa tar orimligt lång tid och att berörda parter — framför allt barnen — under denna tid av ovisshet utsättes för stora psykiska påfrestningar.

Avslutningsvis hävdar motionärerna att det sålunda enligt deras me-

ning finns mycket starka motiv för att nu göra en skyndsam översyn av de bestämmelser och den praxis som gäller vid lösandet av frågor i samband med skilsmässor.

Gällande bestämmelser

I 5 kap. *giftermålsbalken* (GB) finns vissa allmänna bestämmelser om makars personliga och ekonomiska förpliktelser gentemot varandra under äktenskapets bestånd. Sålunda föreskrivs i 5 kap. 2 § GB att makarna är skyldiga att, var och en efter sin förmåga, genom tillskott av pengar, verksamhet i hemmet eller annorledes bidra till att bereda familjen det underhåll, som med avseende på makarnas villkor får anses tillbörligt. Gör make sig skyldig till uppenbar försummelse av sin underhållsplikt kan han av domstol förpliktas att utge bidrag till utgifterna för familjens underhåll. Det är mycket ovanligt att dessa bestämmelser åberopas i rättegång mellan makar utan att det är aktuellt att upplösa äktenskapet. Det händer visserligen någon gång att makar som lever åtskilda på grund av söndring utan att ha begärt hemskilnad eller äktenskapsskilnad processar om rätt till underhåll. Även sådana processer är dock sällsynta.

Underhållsplikten består i regel under hemskilnad (11: 25 GB). Principen är att makar under hemskilnad skall leva på i huvudsak samma standard som tidigare. Endast i de fall där domstolen funnit, att den ena maken bär den huvudsakliga skulden till hemskilnaden, kan den andre maken befrias från skyldigheten att utge underhållsbidrag. Föreligger synnerliga skäl därtill kan dock även i dessa fall den förfördelade maken bli skyldig att utge underhållsbidrag.

Även för tid efter äktenskapsskilnad föreligger stundom underhållsskyldighet. Enligt 11 kap. 26 § GB kan sålunda domstol i anledning av skilsmässa förplikta make att utge underhållsbidrag till den andre maken, om denne efter skilsmässan är i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll. Underhållsbidraget skall fastställas till belopp som efter vad med avseende på den underhållspliktiges förmåga och övriga omständigheter prövas skäligt. I praxis utdöms underhållsbidrag främst om den ena maken på grund av sjukdom eller invaliditet har särskilt behov av underhållsbidrag eller om äktenskapet varat lång tid. Det förekommer emellertid även annars att en frånskild hustru får underhållsbidrag av mannen efter äktenskapsskilnad om hon har vårdnaden om små barn och inte kan ta förvärvsarbete på grund av att tillfredsställande tillsyn över barnen inte kan ordnas. Make som bär den huvudsakliga skulden till äktenskapsskilnaden får dock ej tillerkännas underhållsbidrag. Inträder väsentligt ändrade förhållanden äger rätten ändra vad som tidigare genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om bidrag till makes underhåll (11: 28 GB). Gifter make om sig skall ut-

dömt underhållsbidrag ej vidare utgå. Vid såväl hemskillnad som äktenskapsskillnad åligger det rätten att förordna, vilken av makarna som skall ha vårdnaden om barnen, samt att besluta om underhållsbidrag till dessa (11: 27 GB).

Regler om vårdnad av och umgänge med barn samt om underhåll till dessa finns intagna i *föräldrabalken* (FB).

Barn i äktenskap står under föräldrarnas vårdnad (6: 1 FB). Gör ena maken sig skyldig till grovt missbruk eller till grov försummelse vid vårdnadens utövande eller är han till följd av sjukdom, frånvaro eller annan orsak förhindrad att delta i vårdnaden, kan rätten förordna att vårdnaden skall tillkomma endast den andre maken (6: 6 FB). Inträffar sådant fall i fråga om bägge föräldrarna, kan rätten överflytta vårdnaden på särskilt förordnad förmyndare. Vid både skilsmässa och faktisk särlevnad skall rätten förordna, vilkendera av föräldrarna som skall ha vårdnaden om barnen eller om ej alla barnen bör stå under den enes vårdnad, hur de skall fördelas mellan föräldrarna (6: 7 FB). Är föräldrarna ense skall rätten besluta i överensstämmelse med vad föräldrarna önskar, såframt det ej är uppenbart stridande mot barnens bästa. Vårdnadsfrågan kan emellertid inte anses vara av sådan natur, att parterna skall kunna träffa förlikning därom. Är föräldrarna inte överens i vårdnadsfrågan skall rätten tilldela den av föräldrarna vårdnaden som befinns lämpligast med hänsyn främst till barnets bästa. Något legalt företräde har i Sverige inte tillerkänts modern, men hennes naturliga företräde särskilt i fråga om späda barn är allmänt erkänt i praxis. Praxis går dock inte så långt att modern alltid får vårdnaden, därest inte graverande anmärkningar riktas mot henne. Beträffande små barn fästes knappast något avscende vid barnets vilja men när det gäller barn över eller nära 15 år beaktas barnets egen önskan att vara hos en av föräldrarna. Då vårdnad provas vid äktenskapsskillnad efter föregången hemskillnad får det förhållandet att den ena maken redan utövar vårdnad betydelse. I sådana fall då modern vid hemskillnad saknar möjlighet att ta hand om barnet men vid tiden för äktenskapsskillnaden kan och vill göra det har ibland vårdnaden vid äktenskapsskillnaden fått förbli hos fadern med hänsyn till att barnen inte borde utsättas för en överflyttning (t. ex. NJA 1964 C 141). Är båda föräldrarna lika skickade att ha vårdnaden om barnen men bär den ena huvudsakligen skulden till sammanlevnadens hävande är den andre enligt 6 kap. 7 § FB närmast att få vårdnaden. Domstolarna undviker emellertid om möjligt att låta skuldfrågan vara avgörande utan söker i det längsta finna skäl att anse en av föräldrarna från barnets synpunkt lämpligare som vårdshavare. Att en hustru begått äktenskapsbrott behöver enligt praxis inte i och för sig leda till att vårdnaden om barnen frånges henne vid äktenskapsskillnaden. Fördelning av barnen mellan föräldrarna brukar ej ske utan att särskilda skäl föreligger.

Dör den av föräldrarna som fått vårdnaden av barnen förordnas i regel den andre till vårdnadshavare (6: 9 FB). Ett beslut i vårdnadsfrågan hindrar inte rätten att överflytta vårdnaden på den andre maken eller på särskilt förordnad förmyndare om väsentligt ändrade förhållanden inträffar (6: 13 FB).

Vårdnad om barn *utom* äktenskapet tillkommer modern (6: 12 FB). Befinns hon ej vara lämplig att utöva vårdnaden eller dör hon skall rätten dock överflytta vårdnaden på fadern eller särskilt förordnad förmyndare. Fadern kan sålunda ej få vårdnaden bara därför att han är lämpligare än modern.

Fader eller moder som är skild från vårdnaden, får ej betas tillfälle till *u m g ä n g e* med barnet med mindre särskilda omständigheter föranleder därtill (6: 10 FB). Föreskrift om umgängesrätt utformas i regel så att den som inte är vårdnadsberättigad skall få ha barnet hos sig viss tid varje år. I praxis avskärs fader eller moder helt från umgänge med barnet endast i sällsynta undantagsfall. Om den vårdnadsberättigade vistas i Sverige men den andre av föräldrarna är utomlands, har svårigheterna att återfå barnet till Sverige ibland föranlett att umgängesrätt medgivits endast om den utövades i Sverige. Reglerna om umgängesrätt äger motsvarande tillämpning beträffande barn *utom* äktenskapet (6: 12 FB).

Ett mycket omdiskuterat problem har varit *verkställighet* av rättens beslut om vårdnad eller umgängesrätt. Nya bestämmelser därom har år 1968 fogats till FB i ett nytt 21 kap. Bestämmelserna gäller även i sådana fall då vårdnadshavaren utan att dom föreligger begär att barn som vistas hos annan skall överlämnas till honom. Ärendena skall handläggas av länsstyrelsen. Innan länsstyrelsen förordnar om verkställighet äger den uppdra åt tjänsteman inom barnavården eller annan lämplig person att verka för en frivillig fullgörelse (21: 2 FB). Om det är nödvändigt kan länsstyrelsen besluta att barnet skall hämtas genom polismyndighets försorg (21: 3 FB). För att underlätta barnets överflyttning får länsstyrelsen, om särskilda skäl föreligger, föreskriva att barnet tillfälligt skall omhändertas på lämpligt sätt. Har barnet fyllt 15 år eller nått en mognad som motsvarar en 15-åring får verkställighet i regel ej ske mot dess vilja (21: 4 FB). Länsstyrelsen får vidare vägra verkställighet om risk, som ej är ringa, föreligger för skada på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa (21: 5 FB). Hämtning av barnet skall ske på ett för barnet skonsamt sätt (21: 8 FB). Vid hämtning skall om möjligt barnavårdstjänsteman och läkare närvara.

Föräldrarna är skyldiga att vidkännas kostnaden för barnens uppehälle och utbildning efter vad med hänsyn till föräldrarnas villkor, barnets egna tillgångar och barnets anlag är tillbörligt (6: 2 och 7: 1 FB). Fader eller moder, som inte har vårdnaden om barnet, skall betala *u n d e r h å l l s b i d r a g*. Det bör understrykas att föräldrarna tillsam-

mans skall vidkännas hela kostnaden för barnets underhåll och att alltså hela detta kostnadsbelopp skall fördelas mellan dem, även om deras sammanlagda betalningsförmåga ej uppgår till så stort belopp. Barns rätt till underhåll kan bestå även efter det barnet uppnått myndig ålder och kan då utkrävas av barnet självt i rättegång. Rättspraxis torde utvisa att föräldrar numera i princip anses skyldiga att bekosta studier motsvarande gymnasiestudier i den mån barnet har anlag härför. När det gäller högre studier anses dessa däremot normalt kunna finansieras genom studiesocialt stöd. I särskilda fall kan dock föreligga sådana omständigheter att bidrag från föräldrarna framstår som motiverat. Underhåll till barn bör ej mot den underhållsskyldiges bestridande bestämmas för tid efter det barnet fyllt 18 år, innan det kan tillförlitligen bedömas huruvida underhållsskyldighet därefter föreligger (20: 11 FB). Är barn, vars utbildning och uppfostran avslutats, till följd av sjukdom eller annan orsak ur stånd att själva försörja sig är föräldrarna i mån av förmåga skyldiga att ge barn skäligt underhåll (7: 3 FB). Motsvarande underhållsskyldighet åligger barn emot föräldrar som är ur stånd att själva försörja sig. Fader till barn utom äktenskapet är skyldig att utge underhåll förutom till barnet jämväl till modern för tiden närmast före och efter nedkomsten.

Frågan om vem av makarna som vid hemskillnad eller äktenskaps-skillnad skall äga nyttja en tidigare av dem gemensamt disponerad bostadslägenhet regleras genom *lagen (1959: 157) med särskilda bestämmelser om makars bostad*. Enligt denna lagstiftning skall frågan lösas genom bodelning mellan makarna. Därvid skall, även om hyresrätten inte utgör giftorättsgods eller samfällid egendom, företräde tillerkänns den make som med beaktande av samtliga omständigheter kan anses bäst behöva lägenheten. Har makarna barn brukar i regel den make, som får vårdnaden om barnen, även tillerkännas bostaden (t. ex. NJA 1966: s. 1). Om hyresrätten tillkommer endast den ena maken och den andre maken genom bodelning tillagts hyresrätten får den senare enligt 12 kap. 33 § *jordabalken* träda i hyresgästens ställe.

Bestämmelser om abort finns f. n. i *lagen (1938: 318) om avbrytande av havandeskap*. Enligt 5 § nämnda lag skall innan prövning sker, huruvida havandeskapet får avbrytas, det väntade barnets fader beredas tillfälle till yttrande, när skäl därtill finns. Enligt *tillämpningsföreskrifter* (1938: 571) till *lagen* skall, om skriftligt uttalande från fadern inte bifogats ansökan om abort, medicinalstyrelsen — när skäl därtill finns — lämna honom tillfälle att avge yttrande över ansökningen.

I ett i augusti 1971 avgivet betänkande »Rätten till abort» (SOU 1971: 58) har 1965 års abortkommitté framlagt förslag till lag om rätt till abortoperation. Någon motsvarighet till den nuvarande bestämmelsen om barnafaderns hörande har inte intagits i lagförslaget. I en reservation till betänkandet har en ledamot föreslagit att mannens uppfatt-

ning i abortärenden skall inhämtas såvida inte särskilda skäl föreligger däremot.

Familjelagssakkunniga

I augusti 1969 tillkallade chefen för justitiedepartementet sju sakkunniga för att överse den familjerättsliga lagstiftningen. De sakkunniga har antagit namnet *familjelagssakkunniga*. Direktiven innehåller bl. a. följande.

En ny lagstiftning bör enligt justitieministerns mening så långt möjligt vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer och olika moraluppfattningar. Äktenskapet har och bör ha en central plats inom familjerätten, men man bör försöka se till att den familjerättsliga lagstiftningen inte innehåller några bestämmelser som skapar onödiga svårigheter eller olägenheter för dem som skaffar sig barn och bildar familj utan att gifta sig. Beträffande gifta bör generellt gälla att reglerna skall vara utformade så att makarna kan behålla ett stort mått av självständighet under äktenskapet. Formerna för ingående och upplösning av äktenskap bör förenklas. Det minskade ömsesidiga beroende mellan makarna som är en följd av nutida utbildnings-, arbetsmarknads- och socialpolitik måste resultera i att äktenskapets ekonomiska rättsverkningar begränsas i skilda hänseenden. Makarnas rättigheter och skyldigheter i samband med ev. skilsmässa bör inte få påverkas av moraliskt grundade bedömningar av deras personliga relationer till varandra och uppträdande i äktenskapet. Äktenskapet bör, som justitieministern framhöll i proposition 1968: 136, vara en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer. Lagstiftningens funktion i sammanhanget är att lösa praktiska problem, inte att privilegiera en samlevnadsform framför andra.

När det gäller skilsmässa framhåller justitieministern att det står klart att nya skilsmässoregler måste innebära vidgad frihet för makar att själva bestämma över sina levnadsförhållanden. Skilsmässoreglerna torde vidare böra förenklas betydligt.

Frågan om underhållsbidrag efter skilsmässa måste ses i samband med frågan om rätt till upplösning av äktenskapet. Skyldighet för en make att utge underhållsbidrag till den andra maken kan i praktiken innebära att han hindras från att begära skilsmässa därför att han inte kan klara av underhållsbördan. Enligt justitieministerns uppfattning bör utgångspunkten för utredningsarbetet vara, att underhållsbidrag mellan makar inte skall komma i fråga efter upplösning av äktenskapet. Det kan dock vara svårt att genomföra denna princip fullt ut. Justitieministern erinrar om att utvecklingen i fråga om makars försörjningsmöjligheter gått olika fort i skilda delar av landet och att det finns stora skillnader mellan olika generationer. Praxis beträffande rätt till

underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad är redan nu jämförelsevis restriktiv. Utvecklingen mot allt större återhållsamhet kommer sannolikt att fortsätta och den bör kunna få stöd i en ny lagstiftning. Men justitieministern räknar knappast med att det skall bli möjligt att helt utesluta rätt till underhållsbidrag för franskild make. Detta skulle i vissa fall kunna leda till obilliga konsekvenser. Om makarna har små barn är det visserligen naturligt att knyta underhållsbidragen enbart till barnen. Men det kan förekomma fall där barnen är vuxna när skilsmässan äger rum och franskild make ändå rimligen bör få ett visst underhåll under kortare eller längre tid. Ett exempel kan vara att han eller hon saknar yrkesutbildning och av en eller annan anledning har särskilda svårigheter att få förvärvsarbete. En begränsning av giftorättsinstitutet ligger enligt justitieministern i linje med den principiella uppfattning om äktenskapet i det framtida samhället som han gett uttryck åt. Mot bakgrunden av de nya giftorätsregler de sakkunniga kommer att föreslå bör också de nuvarande reglerna om bodelning och äktenskapsförord ses över. De sakkunniga bör vidare överväga om man lämpligen kan ersätta laglottsinstitutet med en rätt för vissa kategorier av barn till underhållsbidrag ur kvarlåtenskapen.

Enligt föräldrabalken har modern ensam vårdnaden om barn utom äktenskap. Fadern har i praktiken knappast några möjligheter att få vårdnaden om barnet. I många fall är fadern inte heller intresserad av att ta hand om barnet. Det är emellertid en brist att gällande bestämmelser inte tar hänsyn till att det finns utomäktenskapliga barn som växer upp hos båda föräldrarna fastän dessa inte är gifta. I och för sig kan det finnas vissa skäl som talar för att föräldrarna i sådana fall borde ha vårdnaden om barnet gemensamt. Det praktiska behovet av en sådan ordning torde dock inte vara stort eftersom föräldrarna i allmänhet är ense om att uppfostra barnet tillsammans. Däremot är det enligt justitieministerns mening av betydelse att man liksom vid skilsmässa kan avgöra vårdnadsfrågan fritt utifrån barnets bästa, när en sådan familj splittras. Detta är en av de punkter där justitieministern finner en lagändring påkallad av hänsyn till de s. k. samvetsäktenskapen. En annan punkt gäller rätten till bostad. Vid fast samlevnad utanför äktenskapet finns det inget skydd för den som bäst behöver bostaden, om den fasta samlevnaden upphör. Vid upplösning av samlevnaden bör den gemensamma bostaden i princip kunna tilldelas den av kontrahenterna som har störst behov av bostaden enligt i stort sett samma principer som gäller vid skilsmässa.

De sakkunniga bör överväga om det finns något behov av att behålla lagregler om barns skyldighet att bidra till föräldrarnas underhåll.

I fråga om omfattningen av föräldrars skyldighet att bidra till barns underhåll råder en viss oklarhet med hänsyn till den kraftiga utbyggnaden under senare år av det statliga studiestödet. Vid utformningen av

nya regler i ämnet bör de sakkunniga ta hänsyn till att barns behov av bidrag från föräldrar för högre studier reducerats genom åtgärder från samhällets sida. En detalj i det nuvarande regelsystemet som också bör uppmärksammas är den särreglering som finns i fråga om underhållsbidrag till utomäktenskapliga barn. Avtal om framtida underhållsbidrag till barn utom äktenskap kan under vissa förutsättningar bli bindande för barnet, medan för barn i äktenskap gäller, att sådana avtal aldrig utgör hinder för barnet att senare göra gällande rätt till högre underhållsbidrag. Denna särreglering kan medföra en viss risk för att det utomäktenskapliga barnets intressen blir lidande. Det finns knappast någon anledning att behålla den. I sammanhanget berör justitieministern ytterligare en underhållsfråga. Den gäller bestämmelserna om underhållsbidrag till utomäktenskapligt barns moder för tiden vid nedkomsten. Numera utgår ekonomiskt stöd från det allmänna i samband därmed. Det kan ifrågasättas om ogifta mödrars situation verkligen är sådan att barnets fader bör åläggas att utge underhållsbidrag till modern i samband med nedkomsten. De sakkunniga bör överväga den frågan.

I det föregående har justitieministern i första hand tagit upp stora och principiellt betydelsefulla problem som måste granskas av de sakkunniga. Justitieministern vill emellertid understryka att redogörelsen inte är fullständig. De sakkunniga bör ha fria händer att inom ramen för de allmänna riktlinjerna för utredningsarbetet ta upp även andra familjerättsliga frågor till övervägande. De sakkunniga bör samråda med andra utredningar i den mån det kan ha betydelse för deras arbete. Samråd bör äga rum bl. a. med familjepolitiska kommittén, socialutredningen, pensionsförsäkringskommittén, kapitalskatteberedningen, utredningen om periodiska understöd och förmynderskapsutredningen. Justitieministern anser det vidare vara av vikt att man bevarar kontakterna med de nordiska länderna och tillvaratar möjligheterna att fortsätta det nordiska samarbete som tidigare i stor utsträckning bedrivits på familjerättens område.

Enligt vad utskottet erfarit avser familjelagssakkunniga att under första halvåret 1972 avge ett delbetänkande med förslag till nya regler om äktenskaps ingående och upplösning. I övrigt kommer utredningsarbetet att pågå under hela år 1972.

Utskottet

Motionerna behandlar vissa familjerättsliga spørsmål. I motionen 1972: 277 framhålls att det vid omarbetningen av familjerätten finns en rad områden där mannens rättigheter måste tillvaratas bättre än hittills. Som exempel härpå nämner motionären vårdnaden om barn efter äktenskapsskillnad, vårdnaden om barn utom äktenskapet och abort. Vi-

dare hävdar motionären att bestämmelser måste utformas som vid separation mellan samboende reglerar vem som skall ha hyresrätten till bostaden. Motionären yrkar att motionen i berörda delar skall överlämnas till familjelagssakkunniga för beaktande.

I motionen 1972: 654 hemställs att riksdagen skall begära att familjelagssakkunniga ges i uppdrag att göra en skyndsam översyn av bestämmelser och praxis beträffande underhållsskyldighet samt vårdnad om och rätten till umgänge med barn i upplösta äktenskap. Till stöd för yrkandet anför motionärerna att det i flera fall förekommit att den ena maken ålagts att betala så stort bidrag till den andra makens och barnens underhåll att han drabbas av betydande ekonomiska och sociala svårigheter. De största problemen anser motionärerna emellertid uppkomma när det gäller dels frågan om vilken av föräldrarna som skall ha vårdnaden om barnen, dels rätten för den som ej är vårdnadshavare till umgänge med barnen. Motionärerna pekar också på att missförhållanden kan uppstå genom att den ena maken försöker hindra den andra att utöva fastställd rätt till umgänge med barnen. En annan olägenhet som motionären anser även bör uppmärksammas är den orimligt långa tid som vissa barnavårdsutredningar tar.

Såsom framgår av det föregående (s. 7—9) har chefen för justitiedepartementet år 1969 tillkallat familjelagssakkunniga för att överse den familjerättsliga lagstiftningen. I direktiven anför departementschefen att äktenskapet bör ha en central plats inom familjerätten, men att man bör försöka se till att den familjerättsliga lagstiftningen inte innehåller några bestämmelser som skapar onödiga svårigheter eller olägenheter för dem som skaffar sig barn och bildar familj utan att gifta sig. Beträffande gifta bör, framhåller departementschefen, generellt gälla att reglerna skall vara så utformade att makarna kan behålla ett stort mått av självständighet under äktenskapet. Äktenskapet bör vara en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer. Bland de frågor som de sakkunniga enligt departementschefen särskilt bör utreda märks skyldigheten att utge underhållsbidrag till make efter äktenskapsskillnad, omfattningen av föräldrars skyldighet att bidra till barns underhåll, vårdnaden om barn utom äktenskapet samt rätten till bostad när fast samlevnad utanför äktenskapet upphör. Departementschefen understryker vidare att de sakkunniga har fria händer att inom ramen för de allmänna riktlinjerna för utredningsarbetet ta upp även andra familjerättsliga frågor till övervägande.

Den i motionen 1972: 277 berörda frågan, vilken rätt ett ofött barns fader skall ha vid abort, har diskuterats av 1965 års abortkommitté i det år 1971 avgivna betänkandet »Rätten till abort (SOU 1971: 58)». Betänkandet har remissbehandlats och är f. n. föremål för överväganden inom Kungl. Maj:ts kansli. Frågan bör därför inte nu föranleda något initiativ från riksdagens sida.

Flera av de övriga frågor som motionären väckt åligger det enligt direktiven familjelagssakkunniga att utreda. Återstående frågor ligger inom ramen för de allmänna riktlinjerna för utredningsarbetet och kan följaktligen övervägas av de sakkunniga. Med hänsyn härtill finner utskottet inte påkallat att familjelagssakkunniga ges tilläggsdirektiv i de hänseenden som yrkats i motionen 1972: 654. Utskottet vill emellertid understryka att de i motionerna berörda frågorna är viktiga och de har också under senare år blivit föremål för debatt i press och andra massmedia. Utskottet anser det därför lämpligt att motionerna överlämnas till familjelagssakkunniga för att tas under övervägande i deras utredningsarbete.

På anförda skäl hemställer utskottet

att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t att motionerna 1972: 277, i den del den hänvisas till lagutskottet och med undantag för abortfrågan, och 1972: 654 överlämnas till familjelagssakkunniga för överväganden.

Stockholm den 9 maj 1972

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Närvarande: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), Svanström (c), fröken Anderson i Lerum (s), herr Lidgard (m), fru Åsbrink (s), herr Sjöholm (fp), fru Lundblad (s), fru Jonäng (c)*, herrar Andersson i Södertälje (s), Winberg (m), Israelsson (vpk), Olsson i Timrå (s), Olsson i Sundsvall (c) och fru Nilsson i Sunne (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

